

טוֹטִים

עלון קיבוץ בית-השיטה

הננו עליך!
בשבעים פקודות חוק ושבעים קרדומות
אל הבית הזה נשיבך!
ואותך במיטה המוצעת נניחה
וישנת בה דום כאביך!

ואברם בחלום
צועק "אבי!"
וקורא שם אימו ועונה היא:
בני, אשרי... כי לולא הסכין בלבבי,
לבבי בי נשבר לשניים.
אז בליל הושלך הס
וירח הועם,
ומול ברק פגיונות שוחרים לציד,
היה דבר אדוניי אל אברם, אל אברם
הישן בפרוזדור הבית.
לאמור: אל תירא
אל תירא, אברם,
כי גדול ועצום אשימך,
לך לך, דרך מאכלת ודם,
אל הארץ אשר אראך.
לך לך דרך ליל מאכלת ודם
כחיה, כתולע, כציפור.
מברכיך אני אברך, אברהם,
ומקלליך אאור.

כך לפרק הזה בקורות העיתים
שם קורא בעולם: בעיית הפליטים!
אך לא זו הבעיה,
לבלרים בני חיל...

ולא היא הקורעת תיקים ותיל!
ולא היא מוליכה הספינות אלי ים!
כי מוליך אותן רעם עתיק וגבוה,
כי מוליך אותן צו לידותיו של העם,
כי מוליך אותן דבר אדוניי אל אברם.

ויחרד אברהם ויפול על פניו
ויצא מני בית ושער,
כי הצו שרעם על אברם האב,

על הילד אברם

נתן אלתרמן

בהיותו ישן על מדרגות ביתו בפולין
כתום המלחמה מפחד לשכב במיטתו

עיר פולנית,
ירח רם,
וכתמיד עננים בשיט.
בבוא לילה שוכב הילד אברם
על אבני מדרגות הבית.

מתייצבת אימו לפניו מקרוב
וברגליה בארץ איננה נוגעת.
ואומרת: אברם, קר הלילה ורטוב.
ביתה בוא, למיטה המוצעת.
ועונה לה אברם:
אימי, אימי,
לא אישן במיטה ככל ילד,
כי אותך בה ראיתי,
אמי, אמי,
ישנה ובליבך מאכלת.

מתייצב אז אביו ומושיט אליו יד
וגוער בו, שקוף וגבוה.
ואומר לו: אברם, בוא הביתה מיד
בני אברם, חיש הביתה בואה.
ועונה אברם:
אבי, אבי,
שם אפחד לעצום העיניים.
כי אותך שם ראיתי,
אבי, אבי,
דום ישן בלי ראשך על כתפיים.

אז ניצבת מולו אחותו הקטנה
וקוראת לו הביתה בבכי,
אך עונה לה אברם: שמה את ישנה
עם דמעת המתים על לחי.

לפניו מתייצבות אז שבעים האומות
ואומרות:

רועם על אברם הנער.

הילד בשואה

שם בקבוצות ללימוד עברית וערכי התנועה. מנזר אינדסדורף פונה עבורם ע"י שלטונות הכיבוש האמריקאים. בדרך אל הארץ המובטחת "הספיקה" קבוצת "איתן" לעלות על אוניית המעפילים "תיאודור הרצל" להתעמת עם משחתות בריטיות בים התיכון, "קופסאות סרדינים מול רובים", להגיע לקפריסין, ומשם, בדצמבר 1947, להגיע לבית-השיטה.

*

קבוצה אחרת שלהם עברה את כל טלטלת "יציאת אירופה" והגיעה רק באפריל 1948.

הם באו אלינו ולקיבוצים אחרים כקבוצות עם נכונות בוערת לתנועה, להגשמה, להתיישבות, וכשותפים במלחמת השחרור, שחוו אותה בתקופת היותם בבית-השיטה.

כל חברי הקבוצה הם "בוגרי" זוועות המלחמה. זה עתה חוו יתמות ומוות, פרידות כואבות מבני המשפחה, חיים במקומות מסתור איומים, נושאים זהות שאולה אצל גויים, מסתופפים ליד פרטיזנים ביערות, נודדים באסיה הרחוקה רעבים וחולים.... והנה הם כבר בוגרים ומעמידים את עצמם לרשות צרכי הארץ.

אנחנו המדריכים "בערנו" ללמדם עברית, ללמדם את חובות המסגרת, לחנכם לקיבוץ ולעבודה. עסקנו מעט בעברם, כי הדגש היה על העתיד, על התקווה בעתיד חדש, על בניית מולדת שתבטיח קיום בכבוד. רק טבעי היה

יום השואה השנה יוקדש לנושא "הילד בשואה" על-פי החלטת הצוות והנחיית מוזיאון "יד ושם".

מראשית דרכה, בית-השיטה ראתה את עצמה כתובת לקליטת נוער ולחינוכו. הדבר הזה נכון במיוחד לגבי קבוצות נוער מהגולה, שהתחלנו בקליטתן החל מפרוץ מלחמת העולם השנייה. בכך ביטאנו את שייכותנו ואחריותנו לעם היהודי, לבניית עתידו ואופי חברתו בארץ.

ככל שהמלחמה התארכה ולבשה ממדים מפלצתיים, התברר שאנו כמעט לא יכולים למלא את הייעוד הזה, כי לא הייתה לנו, ליישוב בארץ, אפשרות לבוא לעזרת העם היהודי הנרדף והמושמד. דווקא בגלל כך גברו המודעות והרצון שלנו לקבל את הנותנים בחיים בסיומה של המלחמה, מבוגרים, נוער וילדים.

מתוך הנערים הרבים שהחלו להגיע אלינו לקראת סוף המלחמה (ב-1944, ומאוגוסט 1945) מבוכנוואלד, חלקם נשארו כחברי בית-השיטה. נקדיש את היומן והערב לסיפור הילדים מחברת הנוער "איתן".

*

הם באו כקבוצה מאורגנת של תנועת "דרור" שנתיים אחרי סיום המלחמה. באותן שנתיים הם התרכזו מכל רחבי פולין ובריה"מ, במנזרים בגרמניה (בשטח שבשליטת ארה"ב) התארגנו

קלטות, עדויות מצולמות, שיכולות להיות מוצגות בפני החברים.

המדריכות של אז: שורי וציונה

המנון נוער "איתן"

**איתן נעמוד במקומנו,
כל רוח רע לא תזיזנו,
אל מורך, אל עצבתי,
בל תכבה האש הבוערת!**

טקס הזיכרון בבית-העלמין
יתקיים ביום ג' כ"ו בניסן,
20.4.09, בשעה 18.00
ליד קיר הזיכרון

*

התכנית בחדר-האוכל
תחל בשעה 19.00
ותוקדש לילד בשואה.

בערב ישולבו קטעי המחזה
(ביום: בלה בן-ארי מגבע)
שנלקחו מתוך עלון הקבוצה,
קטעי שירה וקריאה.
הציבור מוזמן
לכבד את היום.

*

השנה רצינו לחזור אל מעט הסיפורים שכן סופרו לנו אז, ללמוד אותם בעצמנו, מחדש. ביקשנו מהילדים של אז וממדריכיהם, מבוגרים של היום, לנסות להשמיע את מה שלא ידענו אז. לנסח במילים את מה שהלשון לא יכולה לנסח, להסתכל בתהומות, לקחת גם אותנו לשפת התהומות האלה, ולהביט בהם. לא, לא הגענו לכל בני החברה, נשארנו בגבולות של סיפורים שסופרו והתפרסמו בעלון פנימי שהוצאנו אז במלאות שנה להיותם בבית-השיטה. לו היה בידינו, היינו צריכים להגיע לכולם: אנשים ותיקים בארץ התופשים מקום נכבד בכל חברה אליה הגיעו.

*

ביוזמתם, אנו המדריכים של אז (בנימין גלעד, אברהם ברגנפלד, יוסי לבני, ז"ל, שורי וציונה יב"א) שומרים עימם על קשר. הם יקרים לנו, דרכם ידענו מהי הרגשת השייכות לעם, לאדם, ועל כך - תודה להם.

ותודה לכל החברים שנכונותם להתחלק אתנו בעברם אפשרה גם לנו להתקרב ולקיים ערב זה. תודה לאלה שלא התאפשר להם היום לחזור לסיפורי העבר, אבל העמידו לרשותנו

חתוך "בקבוצה" - ינואר 1948

חברת נוער עולה

תקוותנו, שנדע לעשות את בית-השיטה לביתם הקבע בסיום דרך נדודיהם הארוכים. לבית בו יגשימו ערכי החינוך והחזון עליהם התחנכו בתנועה.

- - נקבע שיכון זמני לחברת הנוער העולה על ידי שיכון ילדי כיתה ב' אצל ההורים. **ציונה ויוסי** נקבעו כמדריכים.

שיכון לנוער עולה

בזמנו הובטח ע"י המוסדות הלוואה לשיכון הנוער העולה בסך 50 לא"י לילד. בינתיים התברר שהסכום יהיה קטן יותר, ומזה חלק ינתן בחומרים, וחלק עלול להיות מנוכה על חשבון חובות קודמים שלנו למוסדות המלווים. מתוך כל זה אין ביכולתנו לגשת עדיין לקביעת ההיקף וסוג הבנייה (צריף או בניין ואיזה בניין). בינתיים התבטלה אפשרות של קניית צריפים מוכנים מסמינר הקיבוץ שרצינו לרכוש על-מנת לתת פתרון מהיר לשאלת השיכון.

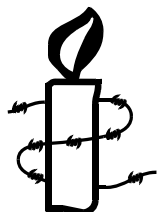
הערת המדפיסה: קבוצה גדולה של הנערים התגוררו בבניין גן ד' שהפסיקו את בנייתו מחוסר תקציב.

במפתיע וללא הכנה מוקדמת באה אלינו חברת הנוער העולה. ביום חמישי הודיעו לנו על בואם וביום הראשון, 14.12.1947 הם הגיעו. סידורי השיכון הזמני נעשו בחיפזון, ואף המדריכים נקבעו בלי הכנה מוקדמת. עד עתה לא הצלחנו לסדר להם מועדון, ולו גם זמני. גם תוכנית הלימודים והפעילות התרבותית טרם נכנסו למסלול קבוע. אבל קשיי הקליטה הבהולה לא פגעו בהרגשת השמחה לקליטת עולים צעירים, שהקיפה את המחנה עם בואם.

בערב בוא הנערים נערכה מסיבת חברים בחדר-האוכל בה סיפרו חברי הנוער, בעברית חיה ושוטפת על תולדות קיבוץ, קיבוץ "איתן" מקיבוצי "דרור", ועל דרכם הארוכה מאירופה עד ביתם בבית-השיטה. הרגשת החג שמילאה את לב החברים התבטאה בריקוד נלהב בחדר-האוכל, שנמשך עד מאוחר בלילה.

לייבוש, פולה, לוסייה וכל השאר,

ממשיכים לשחק איתי בכל המשחקים.
יחד אנו מתחלקים בפירוורים,
יחד בין הקירות משחקים עם הרוצחים
במחבואים.

סלחו לי, אהוביי המתים,
כל עוד אני בין החיים,

לאהוביי המתים /

מלכה רוזנטל

כל עוד אני בן החיים,
אתם - אחי קופלה ואמי פאני - פחות
מתים.

כל עוד שמי נישא על שפתי בנותיי ונכדיי,
אתם חברי ילדותי.

אתם, אחיי, פחות מתים.

זלמן אקרמן - מדריך נערי

מדריכם של ילדי קבוצת "איתן"

היא השפיעה על כל מהלך חיי המקצועיים והאישיים.

*

בגרמניה שוחררתי סמוך לבוכנוואלד, ע"י הכוחות האמריקאים. 'המסלול שלי היה: גטו ווארשה (עד אחרי המרד), מחנה ההשמדה מיידנק, ובאחד ממצעדי המוות הגעתי לבוכנוואלד, שם שוחררתי וחזרתי לפולין.

יחד עימי חזרו לפולין המוני פליטי שואה, וביניהם אלפי ילדים ונוער, רובם ללא משפחה. היו אלה ילדים ששרדו מהגטאות והמחנות, שניצלו במנזרים, שאומצו בידי משפחות נוצריות, ואחרים שהצליחו לשרוד בקרב הפרטיזנים ביערות, או בזהות שאולה בין הגויים בערי פולין. גם אני, נער בן 18, שריד ופליט יחיד ממשפחתי, הגעתי ביוני 1945 לווארשה עיר הולדתי.

*

בימים הראשונים הסתובבתי בחוצות העיר בין המוני פליטים בתקווה למצוא קרוב או מכר, אך ללא הצלחה. מהבית בו גרנו לא נשאר זכר. הוא הופצץ ונהרס כליל. בודד ומיואש שוטטתי בין חורבות הגטו ללא מטרה... שקוע במחשבותיי שאלתי את עצמי - ועכשיו לאן? התשובה לשאלתי ניתנה לי ע"י אנשי "הוועד היהודי" בווארשה, אף הם ניצולי שואה, שפעלו באותם ימים לעזרת הניצולים. מהם שמעתי לראשונה את המילים "ארץ-ישראל" ו"קיבוץ".

ממרחק 60 שנה בו נכתבות שורות אלה, אני עדיין מנסה להבין את מהלך חיי אחרי השחרור מהגיהנום שעבר עלי מגיל 12 עד 18. מנקרת במוחי השאלה - איך העזה התנועה להטיל עליי את האחריות להקים בית לילדים, ולחנך אותם לאור מטרותיה?! ראשי התנועה ידעו שאני מצויד בהשכלה יסודית בלבד. הם גם ידעו שלא הייתה לי שום זיקה קודמת לתנועת נוער. על התנועה הציונית שמעתי בפעם הראשונה אחרי המלחמה.

על כל פנים, מאחר שנבחרתי לכך, עשיתי כמיטב יכולתי, פעלתי על-פי אינטואיציה. התייחסתי לילדים כאח בוגר. במבט לאחור חושבני שפחדיי מהבדידות גרמו לי להשתלב בפעילות תנועתית. התמסרותי להדרכת הילדים בצורה אינטנסיבית מאוד. בימים ההם הדחקתי את צרותיי שלי.

מטרתי הייתה לרכוש את אמונם, להוכיח להם שכל צעדיי מכוונים לטובתם. הייתי זהיר במעשיי, והשתדלתי לא לפגוע בכבודם. חינכתי אותם, ובעת בעונה אחת - התחכנתי.

אהבתי את חניכיי, במיוחד את הראשונים שקלטתי ב"ביילאבה". הרגשתי את ההיזון החוזר החיובי מהם שהלך וגבר במרוצת הזמן. תהליך זה נתן לי כוח להתמיד עד בואנו ארצה. בתקופה זו עוצבה אישיותי.

אלינו בכל עניין. חשו כי תמיד ימצאו בנו כתף רחבה ולב חם. הם גם ידעו שאנחנו עברנו את הגיהנום, וזה גרם ליחסי קרבה הדדיים בלתי-רגילים. יחסים אלה התעצמו במרוצת הזמן, ונתנו לנו כוח להמשיך להתמודד עם הקשיים הרבים בהם נתקלנו בתהליך עבודתנו החינוכית.

לנו, חברי הצוות, לא היו חיים פרטיים. הכול היה מוקדש לילדים. עבדנו ללא לאות בהרמוניה מלאה. מדי ערב סיכמנו את אירועי היום, הפקנו לקחים, ותכננו את עבודתנו לטווח הקצר.

*

זלמן הביא אותם לאינדיסדורף ומשם עלה איתם באוניית 'תאודור הרצל' מקפריסין לבית-השיטה. הוא הציג אותם בחדר-האוכל, והאווירה הייתה חגיגית. מכאן עבר לעין-חרוד, למד עברית אצל משה'ה טבנקין, התגייס לפלמ"ח, לחטיבת 'הראל', לחם סביב ירושלים, השתחרר ב-1949, והצטרף לקיבוץ לוחמי-הגטאות.

אבא קובנר

לא להיעלם - פירושו להיאבק.

מאבק - פירושו הישרדות.

הישרדות - פרושה ניצחון.

האמונה בניצחון היא אמונה באנשים.

אמונה באנשים - היא אמונה

בקולקטיב, בקבוצה.

אמונה בקבוצה - היא אמונה באחוה

טהורה גדולה. תורה ישנה, אך נראית

בעיניים אחרות.

פשוט ומובן מאליו.

לפעמים הצליח, לפעמים לא.

לא להישבר ברגעים קשים.

מהוועד כיונו אותי למרכז תנועת "דרור" ברחוב פוזננסקה 38. בבואי לשם מצאתי קבוצת נערות ונערים, ניצולים כמוני, ולהפתעתי הרבה מצאתי אותם שמחים, שרים ורוקדים. הם גילו כלפיי ידידות רבה וקלטו אותי תוך זמן קצר. במהרה התברר לי שהחבורה השמחה הזו התארגנה חצי שנה לפני בואי לקיבוץ (הכשרה) לחיים משותפים במסגרת תנועת "דרור". הם מצאו-חן בעיניי, ולכן הצטרפתי אליהם. אך מעל הכול מצאתי בקיבוץ מקום שנתן לי גג מעל הראש, אמצעי קיום בסיסיים, סביבה תומכת, וחברים צעירים שגורלם היה כגורלי.

*

כעבור חודש נבחרתי ע"י ראשי התנועה יצחק (אנטק) צוקרמן וצביה לובטקין, ממפקדי מרד גטו וארשה, לסמינר פעילים אליו הגיעו נציגים מערים שונות. הסמינר התקיים בלודז' ביולי 1945, ונמשך 6 שבועות. שם למדנו עברית, ציונות, סוציאליזם, לימודי ארץ-ישראל (פלסטינה) ויסודות החינוך התנועתי.

מצוידים בידע זה נשלחנו להקים קיבוצים לילדים ששרדו את השואה, כולל ילדים שחזרו מבריה"מ, יתומים אחרים שהיו זקוקים לבית חם ואוהד. לאחר גמר הסמינר נשלחנו לייקה צור ואני להקים בית ילדים במערב פולין בעיירה "ביילאבה דולנה".

נגשנו להדרכה ולטיפול בילדים בהתלהבות רבה, ובתחושה של שליחות ויעוד. חיינו היו שזורים בחיי הילדים. הם ידעו שהם יכולים לפנות

אקצייה של ילדים חיה אלתמן - נוער "איתן"

הגטו ליד קובנה טוהר מילדים וזקנים. ההורים התחילו לשחד בכסף את המשמרות, כדי להעביר את ילדיהם לאיכרים. רק חלק קטן מצליח. רוב ההורים נתפסו ליד הגדר וכספם נבזז. הרעב והלכלוך איומים. למרות הכול, נשמעים מבני-הנוער דברי נחמה: "יהודים, אל תתייאשו, יבואו ימים שנהיה חופשיים ונסיר מעלינו את הטלאי הצהוב!"

הגיע יום "אקציית הילדים". באותו יום השמיים היו מעוננים, גם הם בכו... הכלבים מצאו את הילדים, ובכוח ניתקו אותם מאימותיהם. הרמקול מכריז: "כולם לחדרים. מי שייתפס ברחוב - ייהרג!" נכנסנו לחדר. איש ס.ס. גבה קומה, כל ישותו אכזרית, מתקרב אליי ולאחי הקטן ושואל: "בני כמה אתם?" אני עומדת על קצה אצבעותיי: "בת 16", מאחוריי מסתתר אחי שמכריז: "אדוני, אני בן 15", וכך השתחררנו מידי. מבעד החלון, ראיתי איך לוקחים בכוח ילדים בני שנתיים-שלוש מאימותיהם. במקום אחר הסתתרה בבונקר אם עם בנה שנרדם אחרי שאימו נתנה לו כדור שינה.

ברחוב התאספה שיירה של רכבים, ומתוכה פרצה זעקה איומה של ילדים, צעקות של הורים ונביחות כלבים... אחותי מתחילה להיפרד מאיתנו. היא צועקת: "אני שומעת צעדים, באים לקחת אותכם!" היא נועלת לי נעליים גבוהות ועוטפת אותי במעיל ארוך, מסדרת לי תסרוקת של אישה מבוגרת.

ברגע זה נכנסים אוקראינים, זורקים אותי ואת אחי מהמדרגות לרכב. אחי אומר: "חיה'לה, אם תהיה לך הזדמנות להינצל, עשי זאת. אני קטן מדי, אולי יישאר מישהו מאיתנו שינקום את נקמתנו".

המשך בעמ' 15

היה זה לאחר שנתיים של סבל תחת עול הגרמנים. כבר הצליחו להפריד בין מעט הנוער שנשאר בגטו, לבין ההורים שפוזרו ברחבי ליטא. גם אחותי הבוגרת הייתה בין האומללים שיצאו לדרך לא ידועה. זוכרת את דברי אמי שנחמה אותה: "ילדתי, אל תפלי ברוחך, עוד נזכה להיות יחד". אבל היא לא זכתה. יחד עם 800 יהודים מצאה את מותה בכפר "זלונקה", לא רחוק מווילנה.

נשארנו שנינו - אחי בן 7 ואני בת 9. בכל יום הייתי אוספת תפוחי-אדמה בין המכרים, ומעבירה אותם, בסכנת נפשות, מחוץ לגטו, כדי לקבל תמורתם קצת חלב. יום בהיר אחד ניתנה פקודה לבטל את הגטו. אלה שהיו להם ידידים במחנות עבודה (בהם רוכז רוב הנוער), היו יכולים לעבור לשם, ואלה שהיו להם ידידים בגטו "קובנה", עברו לגטו. אלף מהם מצאו את מותם ב"פּוּנר".

אחי ואני עברנו למחנה נוער, שם נפגשנו עם אחותי הגדולה. היא הייתה חלשה מאוד, וברגע הפגישה התעלפה... מספר האנשים הולך וקטן מיום ליום, וכל אחד מחכה למוות. כבר מתו מאה איש ואין רואים את הקץ.

ואז באה פקודה לבטל את המחנה. החזקים עוברים למחנה עבודה, (לשם עברה אחותי) והיתר, מתים למחצה, ביניהם אנחנו, עוברים לקובנה, שם היו 30 אלף איש שכבר עברו אקציה אחת.

היה זה באביב, השמש זרחה וחיממה, אבל לא את יושבי הגטו. בכל-זאת, חדרו לפעמים קרני שמש דרך חוטי התיל והחומות, ועוררו תקווה מחודשת. נודע כי

אנחנו לא יורדים !!

נכתב בזמן אמת באניית הגירוש 'אקסודוס'
ע"י חנה-תמר בוט-ויסבורד(13), נוער "איתן"

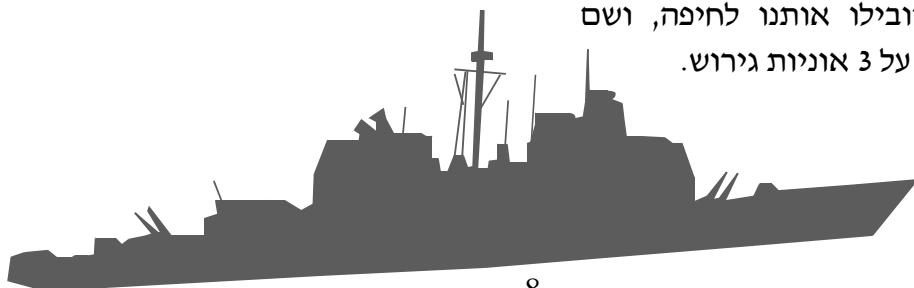
בלילה עזבנו את חיפה. לא הספקנו
אפילו להביט על חיפה היפה...

בהיותנו על אניות "יציאת אירופה
תש"ז" האנגלים נתנו לנו פתקים ובהם
כתבו שיובילו אותנו לקפריסין. אבל הם
החזירונו לצרפת.

כעת נמצאים אנחנו על אניות הגירוש
"ראנימיד פרק", במרתפים ובמכלאות.
האנייה מוקפת רשת ברזל גבוהה. 1,400
איש יושבים, שוכבים בצפיפות גדולה.
באנייה אין רהיטים. ישנים, אוכלים,
וגם לומדים על הרצפה. כבר 3 שבועות
חיים אנו בתנאים אלה. האנגלים ניסו
באופנים שונים להכריח אותנו לרדת
בצרפת, אבל שום דבר לא שבר את עוז
רוחנו, ולא הסכמנו לרדת. ביום ראשון
בנמל "דה-בוק" ביקרה אצלנו משלחת
שביקשה, בשם ממשלתה, שנרד על
אדמת צרפת. הם הבטיחו לתת לנו תנאי
חיים טובים. אבל אנחנו ענינו להם
שכבר סבלנו די בגלות אירופה, ולא
נחזור לאדמת אירופה. רק דרך אחת
לפנינו, והיא - ארץ ישראל! לבסוף, שרנו
את "התקווה", ורבים בכו מרוב
התרגשות. לא ירדנו, כי אנחנו לא בין
היורדים, אנחנו בין העולים!

עברו 5 שבועות מיום שיצאנו
מאינדיסדורף לדורנשטט, שם חיכינו
שעות אחדות. אחר עלינו עם תרמילינו
על אוטובוסים ונסענו שלושה ימים עד
מחנה לא רחוק ממרסיי. במחנה זה
שהינו שלושה ימים, ואחר-כך נסענו
באוטובוסים לנמל צרפתי על חוף ים
התיכון. עלינו על אוניה עברית
שחיכתה לנו, והפלגנו מחופי צרפת.

האנייה הייתה באמת עברית. רב-
החובל והמלחים - יהודים. על האונייה
נמצאו 4,500 מעפילים, והרגשנו עצמנו
טוב. שבוע ימים הפליגה האנייה,
בדרכה לעגון בנמל תל-אביב, כדי
שהישוב בארץ יוכל לבוא לנו לעזרתנו.
אבל אניות מלחמה בריטיות, ליוו
אותנו כל הדרך, ולא נתנו לנו להתקרב
לחוף היקר... בלילה השביעי התנפלו
עלינו. במשך שעותיים שלימות נמשכה
המלחמה. הם נלחמו בפצצות
מדמיעות ובצינורות מים, ואנחנו -
בקופסאות שימורים, תפוחי-אדמה
ובקבוקים. לבסוף, הם פרצו את
אנייתנו ולכדו אותה. במלחמה זו נפלו
3 קורבנות צעירים, ביניהם חברנו
היקר **צבי יקובוביץ** ועוד רבים נפצעו.
האנגלים הובילו אותנו לחיפה, ושם
העלו אותנו על 3 אוניות גירוש.

משה שכטר

שיחה עם גניה מרין (שכטר), אחותו של משה שכטר ז"ל

תמר, אחותו השנייה, הייתה בנוער "אית"

כיסיהם מכל הבא ליד. אני זוכרת את אימא צורחת ומתנגדת לנסיעה... מה משה הקטן זכר מכל אלה, אם בכלל, אינני יודעת?

כאמור, היינו ארבעה ילדים, האח המבוגר ממשה, היה ילד שובב מאוד. אימא הייתה בטוחה שלקחו אותנו כדי להוציאנו להורג. היא החליטה להשאיר אותנו אצל סבתא שגרה באותה עיר, ובאה עם חלות ביד להגיד לנו שלום, כי הידיעה שאנו ברכבת הפינוי, הגיעה אליה מהר מאוד. אימא זרקה לידיה את **הרשל**, ביקשה להביאו הביתה ולבוא לקחת את **משה**. כשסבתא חזרה ועלתה לרכבת לקחת את משה, הרכבת כבר הניעה, והיא בקושי הצליחה לשכנע את האחראים שהיא לא ברשימת המגורשים, ונתנו לה לרדת.

כעבור חמש שנים, כשחזרנו לפולין לא מצאנו אף אחד... כל האזור נשלט על ידי הגרמנים.

שנים אחרי כן, ואנו כבר בישראל, מתגוררים בלוד, פגשנו אדם, תושב העיר שלנו בפולין והוא סיפר על אופן חיסולו של הרשל...

כמעט כל שנות המלחמה היינו בקזחסטאן, וחיינו בעוני וברעב נוראים. הגברים היו מגויסים לצבא האדום,

המצרכים המעטים שחולקו ע"י השלטונות הצריכו לילות שלמים של עמידה בתור.

- משה לא נמצא בתמונות הזיכרון שלי. אולי הוא באמת הצטרף לכנופיות ילדים מפרקי פחם, כפי שסיפר לחיהליה אורי.

עם גמר המלחמה חזרנו לפולין אבל התעכבנו בדרך, באוקראינה. שם אימא

ביקשנו מגניה לספר לי על בית הילדות שלה ושל משה, ואלה דבריה:

מוצא משפחתנו הוא מהעיר גרודק-יגילונסקי, הקרובה ללבוב. עם כניסת הסובייטים לעיר (בהתאם להסכם ריבנטרוף-מולוטוב) אסרו את אבא ב-2.00 בלילה, הבטיחו שיחזירו אותנו אחרי שעתיים, ומאז, לא ראינו אותו יותר... כעבור שבועיים, כוחות המשטרה הסובייטים הופיעו שוב, והפעם העמיסו את כל המשפחה, אימא וארבעה ילדים, שתי בנות ושני בנים, עם המטלטלים, ונלקחנו לתחנת הרכבת. נסענו ברכבת שבועיים, עד קזחסטאן במזרח.

סיבת הגירוש הייתה, אולי, היותנו משפחה "בורגנית". היה לנו מפעל לממתקים, אימא עבדה בחנות ואבא במפעל. את הבית בן השלוש קומות, ניהלה עוזרת שגרה איתנו ודאגה לכל. שני הבנים הצעירים הלכו ליחדר. ואולי הסיבה לגירוש הייתה שהיו זקוקים לבית מתאים עבור כוחות הכיבוש הקומוניסטיים.

אני הייתי אז בת 11, אחותי **תמר**, בת 9 (היא הייתה אחר-כך בחברת הנוער, ומשה בחברת-הילדים, בבית-השיטה) **חזיו-הרשל**, בן 7, ו**משה** הצעיר בן 4.

אני זוכרת את הגירוש מהעיר כטראומה קשה. זוכרת את ארונות הבית פתוחים לרווחה, את עשרת הקומוניסטים מפנים את תכולתם וממלאים את

משה היה להוט להשיג ולהשלים את כל מה שלא זכה בימי ילדותו הקשים. הוא למד בלי סוף, קרא כל אות כתובה, ומהר מאוד הפך להיות תלמיד טוב ומקובל.

במקביל ללימודים, החל לצמוח לתפארת וטיפח בשקידה את תחום הכושר הגופני והמראה החיצוני. הוא עסק בצורה אובססיבית בתחומי ספורט רבים, ולא-דווקא מקובלים, כמו - קפיצה על מוט (כשילדי בית-הספר עוקבים בדריכות אחר ביצועיו), התעמלות על מכשירים, בעיקר, על מקבילים ומתח. היה בין אלופי הנוער ברציפות בהדיפת כדור ברזל ודיסקוס. בצד הפעילות הגופנית, הרבה לשיר ולנגן. בימי שישו כשהתחילו לרקוד ריקודי-עם היה מנגן על שתי מפוחיות-פה שלו מינורית ומג'ורית, כשמעגל הרוקדים סובב אותו. החלום שלו היה לרכוש אקורדיון וללמוד לנגן.

*

בסוף כיתה ח' בערך התחלנו להיפגש. בתחילה בסודי-סודות, ובמשך השנים בגלוי. משה היה כל-כך אחר מבני המשק. הייתה בו רגישות והתחשבות, יחס מיוחד לאדם קרוב ואהוב. תמיד אמר שאין לו כמעט משפחה, ואני בעצם 'הבית' שלו. בשבילי שמר ממתקים שהביא מהצבא, ספרי שירה שאהב, והעיקר, חוויות שאסף והרבה לספר.

ככל שהלכה החברות והעמיקה התרומם המסך מעל ילדותו המיוסרת וסיפורי הגיהנום ממנו ניצל בדרך נס. סיפר כי בהיותו בן 3-4 נעלמה אימו, ונאמר לו שהיא בבית-חולים, חולה בטיפוס. אף פעם לא ידע להסביר איך הגיע אליה... מה שמע מאחיותיו הוא שהן מצאו אותו על גופתה המתה ממרר בבכי...

את אביו לא זכר. רק ידע שהוא גויס ליצבא האדום' ונעלם. בביתה של גניה אחותו

נשארנו שלושתנו: אני, תמר ומשה. קיבלתי גם הודעה שאבא נפל במלחמה (הוא היה מגויס לצבא). שלושתנו התקדמנו לגבול פולין. בחציית הגבול עלו על הרכבת שליחים מישראל שחיפשו יהודים. הזדהינו, והם לקחו אותנו לעיר ורוצלב.

דרכנו לארץ לא הייתה משותפת: אני הופניתי לקבוצת-נוער בוגרת עימה נסענו לאיטליה. שם נישאתי, ילדתי, וב-1949 עליתי לארץ, ונפגשתי עם משה. אני זוכרת את משה כילד נבון ושקט.

משה שכטר:

"לי אף פעם לא יקרה כלום"

כתבה: חיה'לה אורי-בונה

את משה הכרתי כשהיה בן 16.5 ואני בת 14. ואלה הסיפורים ששמעתי ממנו על ילדותו:

משה הגיע לבית-השיטה עם חברת הנוער "איתן". הוא הגיע לכיתה ח' יחד עם נער נוסף ששמו **דוד בוגייביץ'**. שניהם נכנסו לכיתה "אורן", ותוך שנתיים השתלבו בה, השתזפו, רכשו עברית כמעט כשפת-אם, ואלמלא ההופעה הסלאבית שלהם, לא הורגשה עובדת היותם ניצולי שואה.

כיתתו. בכיתה י' התחיל להדריך את כיתת "מעייין", כיתה ח'. שם נגלו כישרונותיו הרבים: טיולים, שירה, סיפורים, הרפתקאות ועוד. הוא אהב את ההדרכה אהבת נפש, והחניכים העריצו אותו.

משה פיתח כל מיני אהבות: לאכול בקומזיצים בשעות מוזרות, לעסוק בספורט, לשיר (בעיקר שירים רוסיים), ולטייל בכל רחבי הארץ. ספריו היו משובחייו והוא ניסה לאסוף לו ספרייה באמצעי הדלים.

אני הייתי בשבילו כמו 'קמע'. הוא אהב אותי ושיתף אותי בכל לבטיו וקשייו. היה נאמן בלי גבול, ולא פעם זה לא כל-כך תאם את גילי הצעיר והלא בשל לחברות שכזו.

יצאנו לטיולי-טרמפים בגליל עם תרמילי-גב וכילה, אותה מיקמנו בלילות על חוף הכינרת, בהר מירון, ובעוד מקומות קסומים.

בהיותו עובד מכוורת היה יוצא למסעות רדייה באזור פתח-תקווה "גת רימון", ולא חוזר הביתה שבועיים-שלושה. כאשר הגעתי לכיתה י"א, הרשתי לעצמי לבקר את חבורת המכוורת "בגת רימון". טיילנו בפרדסים, והוא קטף לי את "דמעות חווה" (אל-מוות שנקרא גם זעזועית). שמרתי אותן כמזכרת במשך הרבה שנים. מאוד הצנענו את החברות בינינו, כי בתקופה ההיא לא היה מקובל שילדה מכיתה ט' תצא עם בן מכיתה י"א. זה היה מאוד נדיר, ועורר הרבה קנאה.

היינו מטיילים שעות בשדות, בכרמים, בפרדס, בבריכות דגים, ועולמנו היה מלא ריחות השדה ואהבת נעורים. משה הקפיד להזכיר לי שעלי להגיע כל ערב לבית הוריי, כי הורים זה הדבר הכי חשוב שיש לאדם. דאג שלא אתדרדר בלימודים בגללו, והייתי יושבת אצלו בצריף של כיתת "אורן" ומכינה את השיעורים.

הוא סיפר שהשתרך אחרי חבורת נערים פרחחים שחיו מגניבות פחם, וניסה לחבור אליהם. אחרי מבחן ההישרדות של זריקה מגשר גבוה לנהר, הם צרפו אותו לחבורה, וכך הצליח להינצל. במשך המלחמה נדדה חבורת הילדים ברכבות. הם היו מטפסים על רכבות פחם, זורקים אותו לצידי הפסים, ובשלב מסוים קופצים מהרכבת, אוספים אותו ומוכרים לאיכרים רעבים. משנים אלה לא זכר הרבה.

*

בסיום המלחמה, והוא בן 9-10, שב משה וניפגש עם אחיותיו. יחד עם אלפי בני-נוער וניצולים אחרים, נדדו על פני אירופה במסגרת 'הבריחה' לאזור הכיבוש האמריקאי בגרמניה, והגיעו למנזר "אינדיסדורף". משם באוניית "אקסודוס", אחרי טלטולים רבים במשך 3 חודשים, הגיע עם אחותו תמר לארץ. אף פעם לא ידע להסביר איך כולם התקבצו ב"אינדיסדורף", ותמיד היה חוזר ומדגיש שלו' לא יכול לקרות כלום, אם הוא הצליח לשרוד את השנים האלה.

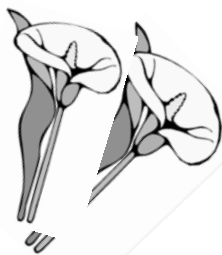
*

בהגיעו לבית-השיטה חל מפנה אדיר בחייו: גופו החל לצמות, ונפשו הדוויה הלכה וכיסתה את הצלקות. צמח אדם מאוד חזק בעל אמביציות וחוזק נפשי שהקרין על הסביבה החברתית של בני

בחוות מלציט העזובה בליל ירח קסום...
הסברתי לו שלמרות שאנחנו חברים כבר 4
שנים, אין לי שום מחויבות, ואני רוצה
להתנסות ולפגוש עוד בחורים, ושאוּלי
בסוף נתחתן, אבל בינתיים מבחינתי הכול
פתוח... משה אמר שאני אהיה "הבית"
שלו, אך זה לא יחייב אותי. טיילנו, אהבנו,
התרגשנו ונפרדנו בידיעה שניפגש בכנס
כיתות י"ב בבארי בו יספר משה לנו על
הנח"ל.

בלילה בו חיכינו לאנשי הנח"ל ישבנו,
קבוצה קטנה, סביב המדורה. חיכינו
וחיכינו, ואף אחד לא הגיע... הלב שלי דפק,
ולא הייתי שקטה. כשהאיר הבוקר הגיעה
הידיעה המרה על נפילתו בפעולת התגמול
על משטרת "שיך חוסיין". אחרי שנהרג
מצאנו אצלו חסכוניות בהם התכוון לקנות
אקורדיון, ואני קניתי וניגנתי לזכרו...

הנער, הגבר, פתח בפניי את מסתורי
האהבה והחברות, ואולי היה דמות מפתח
בצמיחתי כנערה, כאישה וכאם לילדיי.
אהבתי אותו כיבדתי את אופיו ומחשבותיו,
התגאיתי ביופיו ובכוחו, ובמשך שנים רבות
נצרתי את זכרו.

23.6.1943

מיומנה של דוניה רוזן

דוניה בת 12 הסתתרה ביער לאחר רצח בני משפחתה,
ניצלה ועלתה לישראל

חסרה אני מילים. אבל מוכרחה אני לכתוב. מוכרחה. רוצה לבקשכם שלא תשכחו את
המתים. רוצה אני להתחנן בפניכם ולבקשכם בכל לשון של בקשה שתנקמו את נקמתנו.
רוצה אני שתקימו יד לנו – מצבה שתגיע עד השמים. ציון שיראה אותו העולם כולו –
פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים, כי מאמינה אני באמונה שלימה שרק
מצבה כזאת, עשויה להבטיח לכם ולילדיכם עתיד טוב יותר.

דוד בוגייביץ

הניה (מנוער "איתן") מספרת על אחיה דוד בוגייביץ'

ובסוף דצמבר התחלנו את המסע מזרחה, **ללבוב**.

בדצמבר 1939 נסענו בחשאי בדרך לא דרך אל אבא. הלכנו ברגל כל הלילה, עברנו את נהר "בוג", הקפוא, (הגבול בין פולין הכבושה ובריה"מ) עד שהגענו לתחנה רוסית. הרוסים תפסו אותנו ושלחו אותנו בחזרה. דוד ואני נשארנו שבוע ימים אצל משפחה בכפר, שהסכימה לקבל אותנו (אולי) תמורת כסף. אימא נסעה ללודז' להשיג כסף ולנסות לעבור את הגבול פעם נוספת. פחדתי שמא לא תחזור...

כשחזרה, התארגנו שוב למעבר, ושוב תפסו אותנו. למזלנו מפקד התחנה שלח את כל הפליטים שהיו אתנו בחזרה, ואותנו - השאיר.

הוא הזדהה כיהודי, ובצעד זה הציל אותנו. סיפרנו לו שאנחנו בדרך ללבוב, אל אבא. ביקש ממשפחה יהודית שתלין אותנו אצלה, וחזר לקחת אותנו לתחנת הרכבת, קנה כרטיסים וכך הגענו ללבוב ב-1940.

בלבוב היינו פליטים. קיבלנו מקום קטנטן אצל גויה בדירה. לילה אחד דפקו בדלת חיילים רוסים ואמרו לנו לצאת. העמיסו אותנו על רכבת בהמות עם המוני פליטים נוספים. נסענו קילומטרים רבים, שטנו על הוולגה,

הניה באה לחברת הנוער "איתן" יחד עם אחיה הצעיר דוד, ולפיכך צורף לבית-הספר, קבוצת "אורן". דוד נשאר תלמיד בבית-השיטה גם כשאחותו עברה יחד עם כל הקבוצה לנתיב-הל"ה. כעבור שנים, ב-1956 נפל דוד, ערב מבצע סיני, בהיותו כבר חבר בית-השיטה. ביקשנו מהניה לספר על דוד הילד, בזמן השואה, בטרם הגיעו אלינו.

ואלה הדברים:

נולדנו בעיר לודג' ולאבא היה בית-חרושת לבדים. שם היו כל בני המשפחה מצד אימא ואבא. מצבנו הכלכלי והחברתי היה טוב. אבא הרגיש עצמו פולני, אך למרות זאת שלח אותנו ללמוד במסגרת חינוכית של "תרבות".

עם כניסת הגרמנים ללודג', 1939, ללא כל התנגדות מהצד הפולני, (שליש מתושבי לודז' היו גרמנים). כבר הוכרחנו לענוד את הטלאי הצהוב, חוינו את החרמת הרכוש והשתלטות על ביתנו ע"י הגרמנים. דוד היה אז בן 4 ואני בת 8.

אבא ברח לוורשה כדי להצטרף לכוחות הלחימה הפולניים. כידוע, ורשה החזיקה מעמד כ-3 שבועות בלבד. מוורשה ברח ללבוב, עיר שהייתה בשלטון בריה"מ על-פי הסכם "ריבנטרוף-מולוטוב".

אבא העביר לנו מסר לברוח ולהצטרף אליו. אימא גייסה את הכסף הדרוש,

חיפשה בכל הדרכים את סבתא, את אחיה ואחיותיה, את בני משפחתו של אבא, אבל אף אחד לא נשאר בחיים... צריך לציין כי ברוסיה לא שמענו שום דבר על השמדת היהודים תחת הכיבוש הגרמני!

*

באחד הימים גיליתי מודעה שמתארגן נוער יהודי ע"י שליחי "דרור" מארץ ישראל. הגעתי לכתובת של "דרור" ועברתי לגור בבית-הילדים שלהם. במשך הזמן לקחתי גם את דוד, ועם קבוצה גדולה של ילדים, עברנו את דרכי ה"בריה" : גנבנו גבולות עד שהגענו לגרמניה, לאזור הכיבוש האמריקאי, למנזר "אינדסדורף", לא רחוק ממינכן וכאן.

שם חיינו בערך כשנה, כאשר המדריכים מארץ-ישראל לימדו אותנו שירים עבריים, ארגנו כיתות לימוד וטיילו איתנו. מטרת החינוך הייתה להכין אותנו לעלייה לארץ.

דוד וילדים נוספים הגיעו למנזר במצב גופני כל-כך ירוד שנשלחו להבראה לאחד ממקומות המרפא. אימא הצטרפה למחנה עקורים של מבוגרים בלנדסברג סמוך אלינו.

קבוצת הנוער הראשונה יצאה מהמחנה באוניה הבלתי-לגלית "תאודור הרצל", שנתפסה והובלה באוניית גירוש לקפריסין.

אנחנו יצאנו בקבוצה השנייה מנמל צרפתי באוניית "אקסודוס". הייתי שייכת לקבוצת הנוער "איתן", ומוקמנו על סיפון נפרד. דוד ואימא היו על סיפון אחר. כל הנוסעים חולקו לקבוצות ולסיפונים שונים, כך שלא התראית אתם כל הדרך.

בפרוץ המלחמה בין רוסיה וגרמניה, שחררו אותנו בפתאומיות. מפחד הגרמנים פנינו עם כולם מזרחה, לקזחסטאן לעיר טורקיסטאן. שילמנו לעגלה שתיקה אותנו. כל הדרך שכבנו, דוד ואני מתחת שמיכות בגלל הקור העז. הגענו לטורקיסטאן, וההורים עבדו שם בבית-חרושת לשמן. השכר הספיק בקושי לאוכל, שתי פרוסות לכל אחד, לכל היום. אנשים מתו מרעב. סבלנו מרעב, מקור, ללא בגדים ונעליים. עסקנו רק בהישרדות ובניסיון להשיג מזון.

*

ב-1943 נפטר אבא ממחלה. אימא הלכה אחרי הארון והוא נקבר שם. אימא ואני חלינו קשה, אך הצלחנו להחלים.

בינתיים התקבלתי בעורמה לפנימייה פולנית של ילדים פולנים. שם לפחות אכלתי משהו. פעם, כשביקרתי את אימא ודוד מצאתי אותו במצב ירוד נורא.

כעבור זמן שמענו שהמלחמה הסתיימה. אלה שהיה להם כסף, חזרו לפולין. אנחנו נשארנו ברוסיה עד שנת 1946. השלטונות הודיעו לנו: "או שתקבלו אזרחות רוסית, או שנעזור לכם לחזור לפולין". מכיוון שלא רצינו להישאר, הועלינו, עם כל מחוסרי האמצעים, על רכבת בהמות ונסענו במשך חודשים מערבה, לפולין.

בלודז' מצאנו בן-דוד רחוק של אימא, ואצלו נשארנו כחודש ימים. אימא

כעבור שנה וחצי עברתי, יחד עם חברת "איתן", לקיבוץ **נתיב הל"ה**. היחסים בינינו התהדקו בתקופת בית-השיטה, ואח"כ בנתיב-הל"ה. אני שומרת על מכתביו. הם מעידים כמה אמביציה הייתה לו להשתלב בחברה.

*

דוד התגייס לצה"ל לסיירת "גולני", והתעקש לעבור קורס צניחה וקומנדו ימי. בשנת 1955, לאחר שהשתתף בקרבות סיני, נהרג בהתהפך רכבו הצבאי.

במשך כל תקופת היותנו יחד בארץ, הוא לא דיבר איתי על העבר. חי ודיבר רק על ההווה והעתיד.

שוחחו: **יעל שגיא, חנה סקל ושורי**

המשך חיה אלתמן:

פתאום נפתחה דלת הרכב והגרמני אמר: "אנחנו לא זקוקים לערימת אשפה כזאת", והוריד אותי. זה היה רינג מפקד ס.ס. בגטו. לא האמנתי...

חיפשתי מחסה באחד הבתים, והסתתרתי מתחת לערימת חפצים ישנים. אך האוקראינים גילו אותי, ושוב נלקחתי לאותו מפקד. הבטתי בפניו והתחננתי על נפשי: "אדוני, אתה כבר זרקת אותי פעם אחת, עכשיו תן לי ללכת". הוא עזב אותי לנפשי. הגעתי למכבסה בה עבדה אחותי הבוגרת והסתתרתי בינות לערימות הכביסה שהיו מיועדות לצבא הגרמני. אחרי זמן צעדתי עם כולם בצעדת המוות לכיוון המחנה שטוטהוף, ושם הצבא הרוסי שחרר אותנו.

בכל ההפלגה ליוו את האונייה משחתות ומטוסים בריטיים. כשהגענו לחיפה הוציאו את האנשים והעבירו אותם לאוניות גירוש לפי הקבוצות שעל הסיפונים. את אימא ודוד העבירו לאונייה אחת, ואותי עם הקבוצה לאנייה אחרת. טולטלתי במשך חודשיים ימים. שכבנו על רצפת האונייה רעבים ומיואשים. אני זוכרת את המדריך שעודד אותנו בימים קשים אלה, ולא נתן לנו להישבר. בצרפת רצו להוריד אותנו, אבל אנחנו התמרדנו ולא הסכמנו לרדת מהאונייה.

כשהגענו חזרה לגרמניה הורידו אותנו בכוח ליבשה. בנמל **המבורג** ראינו רכבות עם סורגים מגדרי תיל. חטפנו היסטריה... הביאו אותנו למחנה ע"י המבורג, **פפנדורף**. נשארתי שם כשלושת רבעי שנה. באותה תקופה, כל לילה הצליחו להוציא ולהעלות ארצה כמה מעפילים עם סרטיפיקטים מזויפים, לא כקבוצה אלא כבודדים. לילה אחד נתנו לנו - לאימא, לדוד ולי, ולעוד ילדה יתומה, סרטיפיקט מזויף. הפלגנו באונייה קטנה, בתנאים סבירים, דרך "פורט-סעיד". שלושה ימים אחרי הגעתנו לארץ, דוד ואני הגענו לבית-השיטה. זה היה באפריל 1948.

הצטרפנו לקבוצה הראשונה שעלתה מקפריסין בדצמבר 1947. אימא עברה לגור בחיפה עם עולים אחרים.

דויד נכנס לבית-הספר בבית-השיטה. הוא היה בן 12 בבואו. לא ידע קרוא וכתוב, ולא לדבר עברית. הוא למד הכול במהירות, ואהב מאוד לצייר ולנגן. היה לו חשוב להגיע להישגים לימודיים, ולהיות מעורב בחברה.

מכתבי דוד להניה מכיה"ס ומהצבא

לישון קצת, וזה לא הלך. בינתיים אני עוד יושב.

ובכן, החופשה שאקבל היא ל-3 ימים לאחר חודש ימים. אני מתכוון לבלות אותה בבית-השיטה, ואולי-אולי אהיה אצל אימא יום אחד. אני מקווה שלא תכעסו שלא אבוא אליכם. נדמה לי שאין צורך להסביר למה. אליכם אגיע בחודש וחצי הקרוב כשאקבל חופשה 'רבע שנתית'.

הרגשתי בצה"ל היא די טובה. האימונים עדיין לא קשים ביותר, ולעומת זאת, המוראל די גבוה. אנחנו המחלקה המצטיינת בפלוגה. יש בה שני-שליש קיבוצניקים, והשאר - בוגרי שמיניות מהעיר. מצד הקצינים והמכ"ם היחס הוא לא רע, כלומר, די אנושי, מלבד איזה פעמים שהם עושים לנו 'הצגות' קטנות כשהם בעצמם מתפוצצים מצחוק: תוך 5 דקות להעביר את כל המיטות לכביש, ולסדר אותן בשורה ישרה (54 מיטות), כשהן מסודרות למופת, ועליהן כל הקוביות, המלבנים והמסטינג! אם לא הצלחנו, ניתנת פקודה להכניס אותן חזרה ולבצע שוב. קוראים לזה 'תרגול נוסף'. לפעמים זה יכול לחזור גם 10 פעמים...

דוגמה שנייה: להתלבש ולהתפשט 5-10 פעמים בזמן מוקצב. ויש עוד אלפי דוגמאות. גם זה לא נורא ואפשר להתגבר. לפעמים זה דווקא מרים את המוראל במחלקה.

- - היות והתחלתי מכתב זה במחנה הצבאי ולא הספקתי לסיימו, אמשיך אותו

5.2.53, בית השיטה

להניה שלום רב,
קיבלתי את מכתבך המצער, אבל לא היה מה לעשות. חבל שהפסדת את המסיבה. היא הייתה משהו יוצא-מן-הכלל. הקהל יצא מבסוט ושבע-רצון מההופעות המוצלחות. כעת אני ממשיך ללמוד עוד יומיים, וגמרנו את שנת הלימודים ה-11. ביום ראשון אנחנו יוצאים לטיול ובגלל זה יכול להיות שלא אוכל לבוא אליך כל-כך מהר. מכיוון שאני ראש 'בית כחול', יש לי הרבה מה להכין לקראת הטיול.

הניה, ביום שישי 27.2 תיערך מסיבת קבלת כיתה י"ב לחברות. לפי השערתי, זה יהיה משהו רציני. אני מבקשך מאוד לפחות לבוא לזה, את יכולה לבוא אחר-הצהריים, אני חושב שיהיה לי זמן.

שלום, דוד

מכתבים מהצבא

7.10.54

למשפחת מרכוס שלום!

את מכתבם קיבלתי, וכמובן בשמחה! כעת אני יושב יחידי מתוך כל הפלוגה במחנה ומסתכל כל 5 דקות על השעון ושואל את עצמי 'מתי כבר תגיע השעה 1.00, ואקבל את "הפס" (אישור חופשה) כמו כולם? במשך הזמן המצאתי לי כל מיני עבודות רק כדי שהזמן יעבור כמה שיותר מהר. וכמובן, קודם כל הם המכתבים שאני חייב. אך זה לא מספיק כדי למלא 3 שעות עונש שקיבלתי בגלל איזשהו תקלה. ניסית

להניה מוקי ועפר שלום,
 אני בריא ומרגיש טוב. קצת 'משופשף',
 כמו שאומרים, אך לבריאות. מה שיש
 לציין שלמרות השפשופים עלית ב-7 ק"ג.
 אתמול נשקלתי ואני שוקל 71 ק"ג. פשוט
 נדהמתי כיצד יצא לי להישקל: יצאנו
 לעזרת משמר-העמק ונתנו להם חצי יום
 עבודה על חשבוננו בשבת, ובהזדמנות
 זאת גם נשקלתי. העבודה עצמה הייתה
 לא רעה, בייחוד היו טובות הארוחות
 שאכלנו שם. המשק כנראה רצה לעשות
 עלינו רושם טוב ונתנו לנו אוכל טוב
 במיוחד.

- - ביום שישי אנחנו עושים בכוחות
 עצמנו מסיבת שבת, בדרך-כלל היא די
 מצליחה. מלבד זה המוראל כל-כך גבוה,
 וזה פשוט כבר מרגיז את המפקדים.

השפשוף הוא קשה מאוד. הטירונות
 הייתה הבראה לעומתנו. הזמן דחוק מאוד.
 האם הייתי מאמין שאהיה מסוגל להספיק

כל-כך הרבה דברים בזמן כה קצר?

דוד שלכם,

*

להניה ומוקי ועופר שלום,
 אחרי זמן ממושך שלא כתבתי לכם קשה
 לי להתחיל. במיוחד כשאני צריך להכניס
 בו תירוצים שבדרך-כלל הם אותם
 התירוצים. אני מקווה שתבינו ותשדלו לא
 לנעוץ עלי.

כעת אני בריא ומרגיש טוב. אני מבלה
 קצת בנופש בסיסי בקרבת אימא, כך שאני
 כמעט כל יום מבקר אותם. תכנית הנופש
 לא רעה. לפני הצהריים, כמובן, ים,
 אחה"צ מנוחה, בערב - כל מיני בילויים
 מסיבות הופעות של להקות וסרטים.

הספקתי להיות יום אחד אצל אימא, ואת
 לא יכולה לתאר כמה היא שמחה לראותי.
 אצל אימא הכול כשורה. אימא ודויד (בעלה
 השני) יוצאים להבראה.

- - הזכרתי במכתב את האוכל, היות והאוכל
 בצבא הוא אחד הדברים הגרועים ביותר.
 אנחנו, החיילים, יוצאים יותר רעבים לאחר
 הארוחה מאשר לפנייה. אבל אין ברירה,
 מוכרחים לאכול. מה הוא הדבר הראשון
 שאחד יספר לשני בשובו למחנה? איזה
 אוכל אכל, ואיזה ארוחה הרביץ בבית?

אני עצמי בריא ומרגיש טוב, ובינתיים הכול
 בסדר, שלום ולהתראות, דוד

*

20.10.54

להניה ומוקי ועופר (בעלה ובנה) שלום,
 אני בריא, מרגיש טוב, והכול הולך בסדר.
 האימונים התחילו להיות קצת קשים אבל
 בפינו סיסמה מאחד השירים של הפלמ"ח:
 'הפלמ"ח על כל מכשול, הוא מתגבר', כך
 שהרוח עדיין קיימת. אי-אפשר לומר שבפי
 כולם קיימת הסיסמה הזאת, אבל בפי כל
 הקיבוצניקים, שהם המחצית, היא קיימת.

כעת אנו נמצאים בשדה ועוסקים כל הזמן
 באימונים. לפי השמועה (כפי שכתבתי לך
 מה זה 'שמועות') נגמור את תקופת
 הטירונות עם גמר הסדרה הזאת. גמר
 הטירונות זה גם חופשה רבע-שנתי. מה זה
 יהיה וכמה ימים, עדיין לא ידוע?

*

החבר'ה במצב-רוח מרומם, והדיבורים מגיעים כבר הרחק-הרחק מעבר לתחומי המדינה. מחוסר זמן, אני חייב להפסיק... שלום, דוד

ללכת זקוף

עתליה בן-אליעזר

בעקבות ביקור כיתתה בפולין

חלמתי על לצאת, לצאת מאושוויץ. חשבתני על פרפר בשמיים הכחולים, שלפני שנים, צבועים היו באפור. התעמקתי בשאיפת האוויר הכול-כך צח של אושוויץ כעת, ולא הפסקתי, ולו לרגע' להזכיר לעצמי את עשן המתים שעמד תמידית באוויר. התבוננתי בתמונות, בחפצים, במזוודות, במברשות, בתמרוקים, בשערות, בצינוק, בקיר התלייה דמיינתי את כל אותם אנשים שיצאו מפה, מהמקום שאני עומדת בו ברגע זה, אותם אנשים שהלכו והקימו לי את המדינה אחרי כל הזוועה... ואז, נמלאתי גאווה, ולהחזיק את הדגל של המדינה שלי, גרם לי, בתוך כל הגיהינום, לחייך, ללכת זקוף, אבל בראש מורכן - לזכר כל אותם אנשים שכבר לא כאן.

הצניחות עצמן זה לא משהו מיוחד, הן רק עושות רושם (הכנפיים...). באימונים מגיעים לידי כך שבכל פקודת 'קפוץ' קופצים, ולא משנה ממה ומאיזה גובה. הצניחה הראשונה הייתה מיוחדת, בייחוד כשפתאום מצאתי את עצמי תלוי באוויר. מסביב שקט, אין איש סביבך, אתה לא יודע אם אתה עולה, או יורד. במשך הזמן מתרגלים. בצניחה השלישית או הרביעית, אתה כבר רואה טוב את זנב המטוס עובר מעליך, ואיך שהמצנח נפתח. בקיצור זה די כייף. איני מתחרט.

שלכם, דוד

*

9.5.55

להניח מוקי ועפר שלום, אני בריא ומרגיש טוב. את הקורס סיימתי בציון טוב מאוד. הועברתי ליחידה שמאוד רציתי להגיע אליה. חופשה רבע-שנתית לא קיבלתי, וכנראה שלא אקבל בחודש הקרוב. שלום, שלכם, דוד

*

30.10.55

להניח ומוקי ועפר שלום, לפי הזמן שהמכתב יהיה בדרך, ולפי כתב החרטומים, תוכלי להבין מאין נכתב מכתב זה ובאיזה מצב. ואם עדיין לא שמעתם על ההתרחשויות האחרונות (פעולות התגמול), בוודאי בקרוב תשמעו עליהם בהודעות ברדיו ובעיתונים.

רשמים ממסע לפולין במסגרת "עדים במדים", כתבה בתיה לוטן

והמפקדים המדהימים האלה, ולא אני. מרגישה גאווה גדולה לצעוד על אדמת ברלין ופולין, מוקפת מכל עבר בחיילי צה"ל בראש מורם, ללא מורא ופחד. חשה את העוצמה הרבה השלוחה מהם, וליבי נמלא גאווה.

נחרתות בי התמונות מבית-הכנסת של הקהילה היהודית בברלין, שם עשינו קבלת שבת. בית-הכנסת מתמלא בקהלנו ואנחנו גומאים את התפילות ונכנסים למזמורים, תחילה בהיסוס, ולאט-לאט העוצמה מתגברת, וקירות הבית רועדים, ושירת "עם ישראל חי" עולה לשמים, והמעגלים נעים סביב-סביב בסערת רגשות גדולה, וליבי נמלא גאווה - מי היה מאמין?

שירת השבת ממשיכה גם בבית הקהילה היהודית עם החלה והיין וארוחת ליל-השבת, כל שולחן ושירתו, אחד מנסה לגבור על השני, והשמחה מרקיעה לשחקים. אכן, חוויה חד-פעמית בעוצמתה.

ולאחר מכן, הטקסים הממלכתיים והצעידה האחידה והמלכדת במקומות המקוללים לשם נשלחו היהודים אל המשרפות, כאשר שירת 'התקווה' מושרת בפינו ודגלי ישראל מתנופפים, מביאים את בשורת היותנו כאן. אכן עם ישראל חי, חי וקיים!!

לפני נסיעתי אמר לי עמיר: 'אני מקנא בך על שנפל בחלקך להיות במשלחת זו. תייצגי את יותם בכבוד'. ובכן, יותם, השתדלתי לייצג אותך בכבוד, אפילו הצלחתי לשיר את ההמנון, את 'התקווה', לאחר שנתיים וחצי. שם בפלנטה האחרת (כפי שכתב סבא צבי) כשאני מוקפת ועטופה באהבה גדולה ע"י חברי המשלחת הנותנים לי את הכוחות

נפלה בחלקי הזכות להצטרף אליכם למסע "עדים במדים" של המכללה לפו"ם. התלבטתי רבות האם יהיה נכון מבחינתי לצאת למסע זה, בעת הזו, כשנתיים וחצי לאחר נפילתו של בני רס"ן יותם לוטן, במלחמת לבנון השנייה, כשהפצעים עדיין מדממים וטריים? האם יעמדו לי כוחותיי במסע קשה זה?

כבת הדור השני לניצולי השואה, תמיד סיקרן אותי להיות בפולין, אך החשש שלא אוכל לשאת את המראות הקשים, הרתיע אותי מאד, ודחיתי את זה על הסף. כשנפתחה לי הדלת לצאת עם משלחת צה"ל, חשבתי שרק כך אוכל לשרוד את המראות, כשאני עטופה ונתמכת בחיילינו.

כך מצאתי את עצמי נשאבת למסע מרגש ועוצמתי ביותר, נכנסת לנבכי העבר מלפני שישים שנה, מטלטלת ונרגשת, מזדעזעת וחשה סלידה מן הרוע והשנאה, האכזריות וההשפלה, דריסת החלש חסר-האונים. יכולתי לדמיין את הרעב והקור, והמחשבות רצות ומתרוצצות... לא מצליחה לתפוס ולעכל את המראות. דמותם של סבתא וסבא מצד אמי ואבי, עולות בעיני רוחי, ואני חושבת מה עבר להם בראשם? מה היו תחושותיהם? האם ידעו שהם הולכים אל מותם, או שמא נשארה בהם איזושהי תקווה?

ובעוד מחשבותיי הולכות עמי, אני מפנה את מבטי אל עבר החיילים שסביבי, שעוטפים אותי ונותנים לי כוח להמשיך הלאה במסעי האישי. אני לא מפסיקה לחשוב על יותם בני, על התפקידים שהתחלפו בנינו ושינו סדרי עולם: הרי הוא היה צריך לצעוד כאן עם הקצינים

ה צ ו א ה

כותרת זו לקוחה מספרו של משה קרטגינר, שהיה בין החברים המרכזיים של חברת הנוער "איתן", ובהמשך חבר נתיב-הל"ה, עד מותו ב-1996. בבית-השיטה עבד ברפת, בהדרכתו של צבי מלר. הוא היה ברוך כישרונות, בעל יכולת ביטוי בכתב ובעל-פה, מילא תפקידים מרכזיים במשק נתיב-הל"ה. כל השנים כתב לילדיו מחברות שלימות בהן אוטוביוגרפיה, אבל אלה נערכו ופורסמו רק אחרי מותו בספר שנקרא "נפש יהודי". וכך נפתח הספר:

לעמוס, לאיתן, ליוחאי ולמיכל

ללא פת לחם. אפילו התנחמו על-ידי הסתלקותם, כי לנו יש סיכוי גדול יותר להינצל בחזקת יתומים. "אשרי יתום אני" - כתב שלום עליכם בהומור יהודי מר בראשית המאה העשרים, הרבה שנים לפני שאני התנסיתי בזה. כשנשארתי יתום, לא הייתי הרבה יותר מבוגר מ"טופליה טו-טו-ריטו"... לא אמרתי "קדיש" ולא שמרתי את "יום השנה", אפילו לא הדלקתי נר זיכרון, שזה עדיין בחזקת מותר מבחינת האתיקה החילונית הקיבוצית, כך שלא גדלתם על רציפות השרשרת... די בהצטדקויות, כי אין לכך הצדקה, ואת שקלקלתי לא ניתן לתקן.

"שיטים"

יום השואה, כ"ז בניסן תשס"ט, 21.4.09

גיליון מספר 2773

עריכה: שורי ואפרת

הגהה: נטע גלבוץ

הדפסה: דפוס "להב", טבריה

efratbat@bethashita.org.il

אני לא נולדתי "מן היס" ולא "מצלע", לא עשו אותי מבוך ולא מחומר. היו לי אבא ואימא אמיתיים, ולכם, מיכל, יוחאי, איתן ועמוס - סבא וסבתא כמו לכל ילדי העולם.

לא הכרתם אותם - לא באשמתכם, לא באשמתי ולא באשמתם. מעט מאוד סיפרתי לכם עליהם, וזאת באשמתי. גדלתם כאילו הכול מתחיל מאבא ומאימא. היתר זה "הבית השני", "מרד בר כוכבא" ו"המלחמה".

היו כמה וכמה סיבות להתעלמותי. כל הסיפורים החווייתיים שיכולתי לספר לכם עליהם היו עצובים, ורציתי למנוע מכם עוגמת-נפש. רציתי לגדל "דור בריא וחזק ברוחו ובנפשו", כפי שמצווה המהפכה הציונית. כל שאלה שלכם על סבא וסבתא, הן מצד אימא והן מצד אבא, נענתה בתשובה "מתו" או "נהרגו על-ידי הגרמנים". לרוב לא שאלתם, כי חששתם לשמוע סיפורים עצובים לפני השינה.

הם נפרדו מאיתנו חסרי-אונים, אומללים שכך הם משאירים אותנו,